

HELA
SVERIGE.

*Hela Sverige
ska leva!*

KRAFT ATT FÖRÄNDRA.

VERKTYG FÖR LOKAL UTVECKLING

INLEDNING.

Kraft att förändra är en bok att hålla i handen när man bestämt sig för förändring.

Målgruppen är lokala utvecklingsgrupper och bokens indelning följer de olika faser som en utvecklingsprocess består av. Första steget är mobilisering och förankring, sedan kommer kapitlet om att samlas kring en idé eller vision och så vidare, fram till sista kapitlet som handlar om uppföljning.

Under vägen har läsaren fått del av några av våra bästa tips och insikter, liksom hänvisningar till andra källor för mer kunskap. Boken är en guldgruva för den som genomför ett utvecklingsprojekt för första gången, men den är också läsvärd för den som varit med förut.

Första upplagen av Kraft att förändra kom 2015. Mycket har hänt sedan dess. Goda exempel har blivit föråldrade, hemsidor har kommit och gått, en ny programperiod för EU:s landsbygdsprogram har inletts.

Vi har förändrat så lite som möjligt i den andra upplagan. Upplägget på skriften, nämligen att vara ett stöd och inspiration för en lokal utvecklingsgrupp som bestämt sig för att utveckla något i hembygden, är fortfarande lika aktuell. Det gäller oavsett om hembygden är landsbygd eller stad.

Stort lycka till i arbetet!

Åse Classon

ORDFÖRANDE I HELA SVERIGE SKA LEVA

Staffan Nilsson

ORDFÖRANDE I HELA SVERIGE SKA LEVA

INNEHÅLL

Inledning	2
Mobilisering & förankring.....	4
Samlas kring en idé eller vision.....	6
Inventering av bygdens resurser	10
Organisera arbetet	13
Gör en lokal utvecklingsplan	15
Förverkliga idéerna.....	18
Finansiering.....	20
Synas & höras.....	24
Följa upp & utvärdera	28
Studieförbunden, en resurs	30

Hela Sverige ska leva

Telefon: 010-489 13 50

info@helasverige.se

www.helasverige.se

Ansvarig utgivare: Terese Bengard

Text: Berit Folkesson

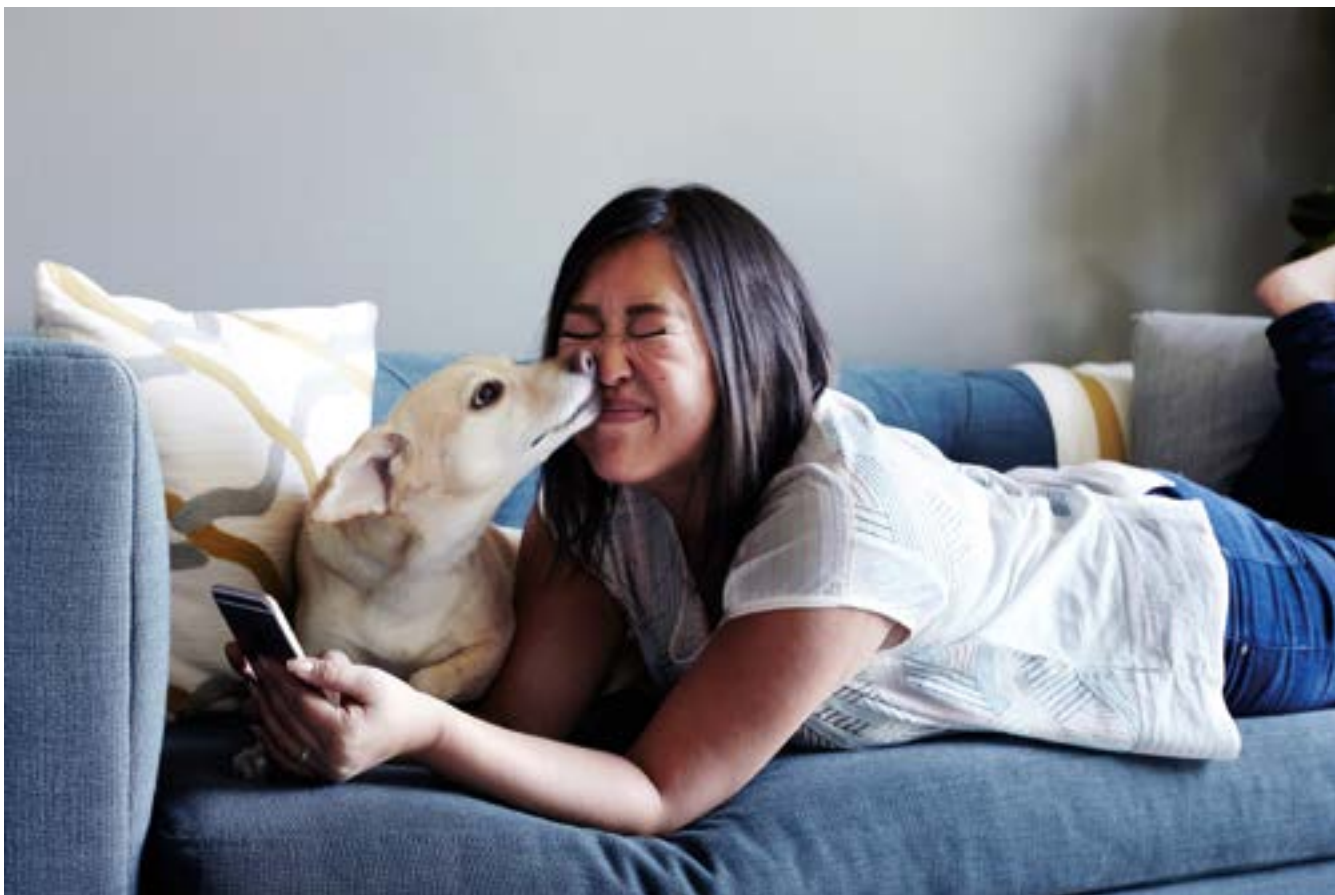
Foto: Hela Sverige ska leva

Redaktionsgrupp: Berit Folkesson, Staffan Bond, Karin Wenström, Claes Becklin, Josefin Heed

Layout: Linjalen i Storuman

Andra omarbetade upplagan, januari 2019

Tryck: Tryckeri City

MOBILISERING & FÖRANKRING.

Ni är några stycken som bestämt er för att något måste göras. Bygden eller stadsdelen går kräftgång och allt för mycket går åt fel håll. Eller det händer något akut – affären ska läggas ner och det är mil till närmsta livsmedelsaffär. Ni kanske sitter i styrelsen för samhällsföreningen och känner att ni behöver vara fler för att kunna påverka utvecklingen.

Det är dags att gå ut och mobilisera för att få med er fler. Det är i allmänhet lättare att samla folk kring en enskild fråga, till exempel kring att rädda affären, än att mobilisera kring utvecklingsarbete på bred front, men det är absolut inte omöjligt.

MOBILISERA

Arbetet med att mobilisera bygden/stadsdelen blir ungefär lika vare sig ni är några enskilda personer som vill dra igång något nytt eller en befintlig förening som behöver nytändning. I början är det också ungefär samma arbetsätt om ni ska mobilisera för att rädda affären eller få igång en utvecklingsprocess i er hembygd. Om ni som initiativtagare är så få att det känns tungt redan från början, försök då att intressera flera. Förankring och mobilisering kräver många personliga kontakter och det tar tid. Är ni fler så vidgar ni den personliga bekantskapskretsen och det underlättar alltid.

HITTA NYCKELPERSONER

Ett gott råd är att inledningsvis ta kontakt med nyckelpersoner i andra föreningar, speciellt om ni ska jobba med utvecklingsarbete i vidare bemärkelse. Ni vet vilka som är starka och har

inflytande på er ort. Många föreningar känner sig trängda och har svårt att rekrytera funktionärer. Föreningar som Lantbrukarnas riksförbund, LRF, och Hembygdsföreningen tycker, med all rätt, att de redan arbetar för hembygden. Att det då dyker upp en ny konstellation som ska göra samma saker tas inte alltid väl emot! Då är det bra att sätta sig ner och prata och berätta vad ni tänker göra och varför ni inte tror att era frågor och ert arbetssätt ryms inom redan befintliga föreningar. I bästa fall kan ni göra gemensam sak med en redan etablerad förening och få den med i arbetet, speciellt om det gäller att mobilisera för en viss fråga, typ rädda och utveckla affären. Det troliga är att de flesta föreningar har nog med sitt, men ett samtal kan i alla fall leda till att ni inte får dem emot er.

Kontakta alla typer av föreningar; idrottsföreningar, pensionärs och ungdomsorganisationer, studieförbund med flera. Vet ni att det finns starka opinionsbildare som inte tillhör någon organisation alls, så ta gärna kontakt med dem också.

VÄCK OPINION

Börja väcka opinion kring det ni vill åstadkomma. Prata med folk ni känner, skriv insändare i lokalpressen. Använd er gärna av sociala medier. Det är där de unga finns. Det gäller att luckra och väcka intresse innan ni försöker samla till ett opinionsmöte, annars kommer ingen ens se att ni kallar till ett möte i allt mediebrus. Oavsett vilka kanaler ni väljer för ert opinionsarbete är det viktigt att ni har klart för er vad syftet är och vilken målgrupp ni riktar er till.

Boka en för ändamålet bra lokal och lägg ner tid för att få dit folk! Affischera, annonsera, lägg flygblad i postlådor, och återigen – använd Facebook och andra sociala medier. Prata med folk ni gärna vill ska komma med. Och varför inte rikta er speciellt till nyinflyttade, från såväl övriga Sverige som från andra länder, om det finns några därhemma. De har ännu inte hunnit fylla tiden med föreningar och sociala kontakter och ser ofta på sin nya hembygd med friska ögon.

Tänk också på vad ni går ut med för budskap och hur ni formulerar inbjudan. Kallelse till samhällsföreningens månadsmöte, vi diskuterar aktuella frågor och bjuder på kaffe, lockar inte. Tala om vad det är ni ska göra på mötet och vad det är för fråga ni samlas kring i inbjudan. Hitta någon programpunkt som lockar. Men framför allt – se till att många redan känner till att mötet kommer att hållas och vet lite innan vad som ska ske.

VAR VÄLKOMNANDE

Sedan kommer det enkla och självklara och det är mottagandet vid själva mötet. Det kan tyckas banalt, men att känna sig sedd och välkommen är så viktigt då man kommer till ett möte. Se till att lokalen är inbjudande och att möbleringen fyller syftet med mötet.

”Biosittning” där alla tittar varandra i nacken skapar ingen bra förutsättning för diskussioner. Gruppera kring småbord eller se till att deltagarna åtminstone ser varandra. Gör lite fint i lokalen med ljus och blommor. Ta emot deltagarna då de kommer. Hälsa välkommen, presentera er för nya deltagare, hjälp till att placera nya eller lite till bakadragna vid ett lämpligt bord.

Fundera också på om ni kan ordna barnpassning i någon lokal bredvid möteslokalen. Ska ni få med småbarnsföräldrar i arbetet måste de ges möjlighet att delta.

Då alla har kommit hälsar någon välkommen och berättar hur mötet är upplagt. Även om bara en enda person är ny, ta er ändå tid att presentera er för varandra. Gör det på lite otraditionellt sätt så lättar ni upp stämningen. Under Fria metoder (www.friametoder.se) finns några tips. Där hittar ni ”Tändstickan” – bra om ni vet att det finns några kvalificerade långpratare, ”Presentation med bilder” och ”Lyckliga Lena”. Väljer ni den sista metoden så se till att de nya får presentera sig i början!

Att skapa ett första möte som både är roligt och meningsfullt lägger grunden för det fortsatta arbetet.

*”Ska ni få
med småbarns-
föräldrar i arbetet
måste de ges
möjlighet att
delta”*

SAMLAS KRING EN IDÉ ELLER VISION.

Nu har ni skapat goda förutsättningar för ett kreativt möte, både genom de samtal ni fört i bygden innan och det positiva mottagandet. Nu gäller det att lägga upp mötet så att deltagarnas idéer tas till vara. Beroende på om ni samlats kring en enskild fråga eller om ni ska ta ett samlat grepp kring er hembygd blir uppläggen olika. Det finns naturligtvis inte ett enda "rätt" sätt att lägga upp ett möte, men nedan följer några tips.

MÖTE KRING EN ENSKILD FRÅGA

Låt oss ta den nedläggningshotade affären som exempel. Omsättningen är för liten, utbudet begränsat, varorna blir gamla, mycket får slängas och handlarn går på knä. Vad kan bygden göra? Ett bra sätt att inleda mötet är att låta handlarn själv berätta om läget för affären. Hur stor är omsättningen, hur stor behöver den vara för att affären ska gå runt, hur agerar de stora leverantörerna, hur mycket extra tvingas en liten affär betala för varorna och vill leverantörerna över huvud taget åka ut? Finns det annan service som posten, Schenker eller utlämning från systemet knutet till affären? Försök få en gemensam bild av läget och vad som är problemet.

Nästa steg kan vara att låta deltagarna i grupper om sex-åtta personer diskutera kring frågan: Vad är det för service och utbud vi vill ha i affären? Efter en kvart samlar ni ihop alla önskemål och skriver ner dem på ett stort, gemensamt papper. Samla bara idéer i det här läget – säg inte att det inte går!

Nästa fråga för smågrupperna kan vara: Vad krävs för att kunna erbjuda denna service? Är det mer resurser, en extra anställd, eller skulle det räcka med ökad köptrohet? Hur mycket mer skulle varje invånare behöva handla för, för att affären ska bli lönsam? Ge deltagarna en kvart

”Är önskemålen realistiska och finns det några förslag på vad som krävs för att realisera dem?”

för att komma med konstruktiva förslag. Samla sedan in förslagen och notera dem på det stora pappret.

Ge sedan grupperna 5–10 minuter för att granska förslagen. Är önskemålen realistiska och framför allt finns det några förslag på vad som krävs för att realisera dem?

Be sedan grupperna en efter en svara på frågan: Vad är viktigast av den önskade servicen? Ringa in det viktigaste på pappret så alla ser. I bästa fall utkristalliseras något som det råder stor enighet om. Be dem sedan svara på: Vad krävs för att nå dit? Ringa in de förslag grupperna tror på av det som framkommit tidigare och diskutera om det räcker.

PAUS

Nu är det läge för en paus. Lämpligt med en fika eller känner ni för en mer aktiv paus? Behöver ni röra på er – och har barnasinnnet kvar – rekommenderas ”Fruksallad”. Vill ni skratta tillsammans så gör ett ”Porträtt på 60 sek”. (www.friametoder.se)

TILL SIST

Sista delen i dagens möte är att ställa sig frågan: Vad kan vi göra själva? Ta 15–20 minuter i smågrupperna och diskutera vad ni kan bidra med. Är handlarn redan på väg att ge upp? Finns det någon annan som är intresserad av att driva butiken? Behöver ni gå in med andelar för att någon ska våga satsa eller är det dags att bilda en ekonomisk förening? Finns det underlag för en affär? Och hur ser det ut med köptroheten? För att få svar på det, och inte minst väcka övriga invånare, kan ni göra en lokalekonomisk analys, Lea, som visar hur mycket ni köper för i området och hur mycket som stannar lokalt (Läs mer om kooperativ under avsnitten Organisera arbetet & Finansiering och om Lea under Finansiering). Vad just ni ska bidra med är det bara ni själva som kan avgöra. Men ni kan få inspiration från andra platser i landet där man räddat affärer. Prata exempelvis med er länsavdelning, se Hela Sverige ska levas hemsida, www.belasverige.se.

MÖTE FÖR LOKAL UTVECKLING

Om ni bjudit in till ett möte för att diskutera hur ni kan ta ett samlat grepp kring hela bygdens framtid, eller om ni så vill, skapa en gemensam vision för bygden, finns det massor av tips och idéer kring hur man kan gå till väga.

Oberoende av metod kan det vara bra att även här inleda med lite fakta om bygden. Hur många invånare finns det, hur ser åldersfördelningen ut, hur många jobbar i bygden, hur många pendlar till jobbet, hur många företag finns och så vidare. Det ger en gemensam grund att stå på.

FRAMTIDSBILD

En mycket verksam metod för visioner är att använda sig av bilder. Dela upp deltagarna i mindre grupper runt ett bord och ge dem ett blädderblocksblad och några tjocka tuschpennor. Ge dem 20 minuter och be dem rita en framtidsbild på fem års sikt ”Vår bygd 20XX”. Det kan vara enkla bilder och streckgubbar, men bilder fastnar bättre än ord så försök få alla att rita! Då alla ritat sin framtidsbild redovisar varje grupp sin vision utifrån bilden. När alla är klara använder ni som arrangörer, pausen till att föra samman alla bilderna till en riktigt stor framtidsbild, där allting ryms.

Efter pausen är det dags att diskutera hur ni går vidare. Kan ni enas om en eller flera (beroende på hur många aktiva ni är) av de idéer som kommit fram och börja jobba med dem redan nu? Eller ni kanske behöver inventera bygdens resurser vid ett nytt möte innan ni går vidare? Behöver ni gå ut och berätta för bygdens folk vad ni kommit fram till och bjuda in dem till att vara med i arbetet?

I så fall kanske nästa möte ska användas till att organisera arbetet. Är det frågor som hänger i

luften och saker som måste tas reda på innan ni kan gå vidare? Dela ut uppgifter till de närvarande att ta reda på till nästa gång. Uppmana alla att presentera målbilden för vänner och bekanta. Ge någon i uppgift att skriva och skicka målbilden till lokalpressen och någon annan att sprida bilden och idéerna via Facebook. Bestäm tid för nästa möte redan nu.

BYGDEVANDRING

Ett annat sätt att skapa en gemensam bild är att ordna en bygdevandring. Samlas vid möteslokalen, ge ovannämnda faktainformation och dela sedan in er i lagom stora grupper och gör en runda åt lite olika håll. När ni går där och tittar och småpratar föds idéer. Här skulle vi kunna göra en strandpromenad! Och de här lokalerna står tomma. Vad skulle vi kunna använda dem till? Så mycket sly! Vad gör vi åt det? Samla upp idéer och skriv ner dem. Efter en timme träffas ni i lokalen och delger varandra era tankar. Skriv upp alla idéer på ett stort block (eller rita om ni vill) och använd det som utgångspunkt för de fortsatta diskussionerna. Ni kan gå till väga på samma sätt som ovan under Framtidsbild.

LAPPA FRAMTIDEN

Väljer ni denna metod, inled då även detta möte med bakgrundsfakta. Berätta sedan att syftet med dagens möte är att få fram idéer och förslag till hur bygden kan utvecklas framöver. Be deltagarna plocka fram och skriva ner åtminstone tre förslag var på vad de vill se ska hända i bygden. Ge deltagarna pennor, postit-lappar och tio minuter till att fundera enskilt i lugn och ro. Be sedan alla att gå fram och sätta upp sina lappar på en tavla eller ett block. Då alla lämnat sina bidrag läser mötesledaren upp förslagen. Är det något som är otydligt så ställ frågan om förslagsställaren vill utveckla och förtydliga. Men värdera inte förslagen – låt allas idéer komma fram. Då alla lappar är genomgångna försöker mötesledaren gruppera lapparna så att likartade förslag hamnar tillsammans. Var noga då ni för samman lapparna så att ni inte miss-tolkar eller missar bra förslag bara för att vara effektiva. Då lapparna förts samman kanske det finns mellan fem och tio olika idéer om lokal utveckling. Sammanfatta dem tydligt på ett blädderblock (eller rita om ni vill) och använd det som utgångspunkt för de fortsatta diskussionerna. Ni kan gå till väga på samma sätt som ovan under Framtidsbild.

LANDSBYGD 2.0

Landsbygd 2.0 är ett verktyg för landsbygdsutveckling, framtaget av unga för främst unga, men kan mycket väl användas av andra. Landsbygd 2.0 innehåller även verktyg för att skapa en vision. Processen kring Landsbygd 2.0 är indelad i tre faser: Fas 1: Tankar och attityder, Fas 2: Engagemang och visioner och Fas 3: Möjlighet till verklighet. Som hjälp i arbetet finns nio frågekort och en duk att anteckna på. Hela processen beräknas ta totalt cirka fyra timmar och man lämnar arbetspasset med att ha med sig uppgifter för det fortsatta arbetet.

Materialet finns presenterat på Hela Sverige ska levas hemsida, i den digitala bokhyllan (www.helasverige.se).

FRAMTIDSVKSTAD

Framtidsverkstad är också en bredare metod än att bara ta fram en vision, och kan vara ett bra verktyg för den som vill ha tydliga steg i arbetet. Metoden startar utifrån en grupps nuvarande problem. Den rekommenderas speciellt när ni:

- *har problem ni vill lösa*
- *vill kläcka nya idéer*
- *vill göra en verksamhetsstrategi för de kommande åren*
- *vill göra en konkret handlingsplan*

Framtidsverkstaden genomförs i fyra faser: förberedelsefasen, problemfasen, fantasifasen och konkretiseringsfasen. För att genomföra en Framtidsverkstad bör ni ha en ledare som behärs-

kar metoden. Ni bör räkna med att arbetet tar minst två, kanske flera, kvällar att genomföra. Hela metoden finns presenterad på hem sidan Föreningsresursen (www.foreningsresursen.fi). Information om handledarutbildning finns på hemsidan.

MÖTESPLATS FRAMTIDEN

I motsats till Framtidsverkstad startar Mötesplats framtiden i just framtiden. Den utgår från framtiden, i utopin eller visionen om det bästa. Grundtanken bakom metoden är vikten av att ha tydliga inre bilder av mål som man strävar mot. Den passar bra då man vill tänka långt in i framtiden och vill formulera framtida strategier för hur visioner och mål ska nås. Metoden rekommenderas när ni:

- *vill påverka er organisations framtida verksamhet*
- *vill tänka långt in i framtiden*
- *vill formulera framtida strategier för hur visioner och mål ska nås*

Metoden är indelad i fyra faser: förberedelsefasen, visionsfasen, fördjupnings och analysfasen samt strategifasen. För att arbetet ska bli lyckat bör ni ha en ledare som behärskar metoden. Mötesplats framtiden finns presenterad på Föreningsresursen under rubriken Metoder (www.foreningsresursen.fi). Information om handledarutbildning finns på hemsidan.

ANDRA METODER

Om ingen av de föreslagna arbetssätten passar er och ni har gott om tid att botanisera bland andra metoder på egen hand, rekommenderas hemsidan Föreningsresursen. Där finns massor av tips och idéer som kanske passar just er bäst.

”Grundtanken bakom metoden är vikten av att ha tydliga inre bilder av mål som man strävar mot”

INNAN NI SKILJS ÅT

Vilken metod för visionsskapande eller idéutveckling ni än valt är det viktigt att ni knyter ihop mötet på slutet och går igenom vad som är nästa steg. Under Framtidsbild ovan ställdes en rad frågor i slutet av avsnittet. Titta på dem. Ni bör enas om vad som är nästa steg. Är det att inventera bygdens resurser eller att organisera arbetet? Eller hinner ni båda delarna vid samma tillfälle? Kan de närvarande börja förbereda något inför nästa möte, när ska det hållas och hur ska ni informera de som inte varit med? Vill ni försöka få med fler i arbetet är detta en jätte viktig punkt.

Försök att engagera de som deltagit genom att de får ansvar för olika uppgifter. Eller så har ni kanske kommit så långt att ni valt ut exempelvis tre områden att jobba vidare med och kan organisera små grupper kring det? Om ni bara lämnar mötet utan att runda av, tydliggöra vad som ska ske och fördela ansvar är risken stor att alla går hem och funderar på vad detta ledde till och att det bara är ni initiativtagare som får göra alla förberedelser. Och frågan är om de som varit med riktigt ser varför de ska komma när ni kallar närmast.

INVENTERING AV BYGDENS RESURSER.

Innan ni skildes åt vid visionsträffen hade mötet kommit fram till att nästa steg i processen var att inventera bygdens resurser, både mänskliga och andra tillgångar. En av deltagarna fick i uppdrag att förbereda och hålla i genomförandet av en SWOT-analys och en annan att ta reda på vad som krävs för att göra en Lokal ekonomisk analys, Lea. Förkortningen SWOT står för engelskans Strengths, Weaknesses, Opportunities och Threats, det vill säga Styrkor, Svagheter, Möjligheter och Hot.

Ni beslutar er för att börja mötet med att gå igenom vad ni har för mänskliga resurser i bygden. För att friska upp minnet och för att nytillkomna ska känna sig delaktiga inleder ni med en kort resumé av vad ni kom fram till vid förra mötet.

Ni börjar inventeringen med de närvarande. Försök få dem att berätta vad de kan eller är bra på själva. Är det svårt att få fram något så be dem berätta vad grannen/vännen/släktingen är bra på. Ni kan också ta fasta på något ni kom fram till vid förra mötet att ni skulle satsa på – exempelvis en strandpromenad och att öppna upp landskapet igen – och ställa frågan vad folk kan bidra med i det jobbet. Då finns både de som kan planprocesser, arbetsleda, snickra, sköta en motorsåg och röja. Kanske har de ytterligare kunskaper som de kan bidra med? Gör den här inventeringen genom att var och en skriver ner sina styrkor eller det de tycker är roligt att syssla med. Om ni inte är alltför många så kan ni gå igenom dem tillsammans. Sedan har vi alla som inte är närvarande. Ställ frågor och fånga upp det grannar och vänner vet. Finns det några duktiga konsthantverkare i bygden? Några som tycker det är roligt eller är bra på att skriva? Som kan ny teknik? Kan andra språk och kulturer? Har tillgång till grävmaskiner? Kan fixa möten och göra anteckningar? Som kan skapa god stämning och hålla ihop en grupp?

Listan kan göras oändlig och ni kommer att se att ni har mycket mer kunskap i bygden än ni tidigare tänkt på.

Finns det andra mänskliga resurser i bygden som ni inte tänkt på? Är ungdomsarbetslösheten hög? Har ni nyanlända som inte kommit i arbete? Finns det personer med funktionsnedsättning som inte är i jobb? Skulle alla dessa kunna användas som arbetskraft i några av bygdens framtida projekt? För personer som varit arbetslösa länge eller inte kommit in på arbetsmarknaden kan stöd ges från arbetsförmedlingen. Förutsättningen är att det finns en förening som kan stå som arbetsgivare och att någon kan ställa upp som arbetsledare. Läs mer om de olika stöd som finns på arbetsförmedlingens hemsida (www.arbetsformedlingen.se).

SWOT-ANALYS

För att mer systematiskt och i ett lite bredare perspektiv inventera bygdens styrkor och svagheter tänker ni använda er av en SWOT-analys. Den deltagare som fick uppgiften vid förra mötet håller i inventeringen. För att underlätta arbetet gör ni en stor matris som mötesledaren successivt fyller i. Gå laget runt tills alla fått sagt sitt. Värdera inte, utan inventera bara.

	Bra	Dåligt
Interna	S = Styrkor	W = Svagheter
Externa	O = Möjligheter	T = Hot

PRIORITERA

Ni kan fortsätta analysen genom att göra en bedömning av hur sannolika och allvarliga de olika faktorerna ni lyft fram är, till exempel genom följande matris:

	Sannolik	Ikke sannolik
Önskvärd		
Ikke önskvärd		

”Om det varken är önskvärt eller sannolikt att något ska hända finns det ingen anledning att oroa sig”

Matrisen kan hjälpa er att prioritera rätt saker. Om ni kommit fram till att det både är sannolikt och önskvärt att till exempel de kommunikationer ni har idag i bygden kommer att få vara kvar finns det ingen anledning att lägga tid på det. Detsamma gäller det som hamnat i den nedre, högra rutan. Om det varken är önskvärt eller sannolikt att något ska hända finns det ingen anledning att oroa sig. Om kommunikationer däremot hamnat i den övre högra rutan, där det är önskvärt att få behålla dem, men att det inte är särskilt sannolikt att de får vara kvar är det något ni behöver kämpa för. I den nedre vänstra rutan, där ni placerat icke önskvärda saker som sannolikt kommer att ske, till exempel att befolkningen minskar, finns det anledning att fundera på vad som bör göras.

Kom bara ihåg att ni inte kan göra allt! Återkoppla till vilka framtidsprojekt ni enades om att satsa på och använd inventeringen till att se styrkor och möjligheter för att nå målen. Om det finns hot och svagheter som direkt kan omöjliggöra för er att nå de mål ni satt upp, måste de åtgärdas. Annars kanske de får skjutas på framtiden så ni får möjlighet att fokusera på framtidsfrågorna.

LOKAL EKONOMISK ANALYS, LEA

Behöver ni redan nu fördjupa er ännu mer i vilka ekonomiska resurser som finns i bygden? Eller kan det vänta tills ni kommit en bit längre i era projekt? Ett utmärkt instrument för kartläggning är Lokal ekonomisk analys, Lea. Hur och när Lea är lämplig att användas, presenteras närmare under avsnittet Finansiering. Be den person som fick i uppdrag att titta närmare på Lea inför mötet att presentera vad det innebär och vad som krävs, och ta ställning till om det är nästa steg i ert arbete.

NÄSTA STEG

Om ni redan vid förra mötet enades om vilka frågor/projekt ni skulle satsa på så bör dagens inventering ha hjälpt till att utkristallisera vilka som är lämpliga att ingå i de olika arbetsgrupperna. Se då till att ta vara på dem! Precis som efter förra träffen är det viktigt att avrunda mötet med vad ni kommit fram till och att fördela arbetsuppgifter. Nästa träff kanske det är dags att organisera arbetet tydligare. Bestäm datum för nästa träff, se till att informera i bygden vad ni kommit fram till och försök engagera ännu fler i arbetet.

ORGANISERA ARBETET.

Hur arbetet ska organiseras beror på vad det är som ska göras och hur många som är aktiva. Organisation är inte ett mål i sig, utan ett medel för att få arbetet gjort. Ju enklare och smidigare organisationen är uppbyggd, ju mer tid blir det att satsa på utvecklingsarbete.

ENKEL PROJEKTORGANISATION

Vi utgår ifrån att ni lyckats bra med arbetet hittills och har bildat tre små arbetsgrupper som tar ansvar för olika utvecklingsprojekt. Ge arbetsgrupperna vida ramar att utveckla idéer, men hjälp dem gärna att få struktur i arbetet. Det är bra om någon får ansvar för att vara sammankallande och att någon tar ansvar för att göra minnesanteckningar. Anteckningarna kan vara jätteenkla och bara ta upp vad man enats om att göra, vem som tar på sig att göra det och när det ska vara klart. **VAD – VEM – NÄR**. Det är bra att föra anteckningar kontinuerligt för dels glömmar man, dels uppfattar olika deltagare i gruppen besluten lite olika. Finns det på pränt och alla har sett det, då är det detta som gäller. Ta gärna kontakt med ett studieförbund i ert område. ABF, Studieförbundet Vuxenskolan och Studieförbundet är alla medlemmar i Hela Sverige ska leva. Undersök om ni kan organisera arbetet i cirkelform. Det är också ett sätt att få lite pengar till verksamheten. Ni kan läsa mer om cirkeln som arbetsform på studieförbundens hemsidor.

Det är också viktigt att hålla ihop arbetet. Jobbar ni i en etablerad förening kan det vara naturligt att styrelsen samlar arbetsgrupperna till exempel varannan månad och stämmer av vad som har hänt. Känner ni i styrelsen att ni redan har mer än ni orkar med, kanske det är bättre att utse en liten arbetsgrupp som får samordningsansvaret och där någon från styrelsen ingår. Har ni precis startat utvecklingsarbetet i er by kan ni som initiativtagare vara samordnare tills ni beslu-

tat er för organisationsform och valt en styrelse. Det som är viktigt i inledningskedet är att ta vara på människors entusiasm direkt så att de som visat intresse får en meningsfull uppgift.

Har ni precis börjat ert utvecklingsarbete, kommer ni snart att märka att ni behöver en fastare struktur då frågor av följande typ dyker upp: vilka representerar oss utåt, vilka har ansvar för prioriteringar och ekonomin, vilka spelregler är det som gäller.

IDEELL FÖRENING

Det vanligaste sättet att organisera arbetet är i en ideell förening. För att vara en ideell förening måste föreningens syfte vara ideellt och framgå av stadgarna. Stadgar låter kanske byråkratiskt, men de är helt nödvändiga att ha för att ange spelreglerna i föreningen. Exempel på vad stadgarna ska innehålla hittar du på Föreningsresursens hemsida, under rubriken ”Om föreningar” (www.foreningsresursen.fi).

Ni behöver inte registrera en ideell förening, men om ni vill ha ett organisationsnummer i kontakter med myndigheter eller tänker bedriva näringsverksamhet, så ska föreningen registreras hos Skatteverket (www.skatteverket.se, skriv organisationsnummer, ideell förening i sökrutan). Om ni till exempel tänker er att anställa arbetslösa i projektet är det helt nödvändigt att ha föreningen registrerad. Ska ni bedriva näringsverksamhet i större skala ska ni också registrera er hos Bolagsverket. Läs mer på Bolagsverkets hemsida (www.bolagsverket.se skriv ”ny registrering av ideell förening” i sökrutan).

Vill ni ha hjälp med ansvarsfördelningen i styrelsen och vad som förväntas av en demokratisk förening så har Föreningsresursen en utomordentlig hemsida som är lätt att läsa och få överblick över (www.foreningsresursen.fi och läs under rubriken ”Om föreningar”). Många studieförbund har kurser i föreningsteknik om ni tycker det skulle kännas tryggare att kunna lite mer. Gå in på deras hemsidor och se vad de har att erbjuda.

Snöa inte in er på formalia. Men det är bra att kunna så mycket att man som ordförande exempelvis kan ställa olika förslag mot varandra när det finns många åsikter, och se till att det klart framgår vad som beslutats på mötet. Protokollen ska vara så tydliga att det framgår vad man kommit överens om. Det är små enkla grejer för att undvika onödiga diskussioner om vad som egentligen sas. Och kassören bör kunna så mycket att det klart framgår vad pengarna använts till. Det blir ännu viktigare om ni hanterar stora belopp i olika projekt.

EKONOMISK FÖRENING

Om ni engagerar er i verksamheter som är mer av ekonomisk än ideell karaktär, så kan en ekonomisk förening vara en bra organisationsform. Det gäller exempelvis om ni ska driva en förskola/skola, en affär eller bygga ut bredband. Verksamheten i en ekonomisk förening kan vara icke vinstdrivande, till exempel om man driver en skola och återinvesterar alla pengar, eller vinstdrivande beroende på verksamhetens art. En ekonomisk förening är en företagsform vars mål är att främja medlemmarnas ekonomiska intressen och medlemmarna kan delta som konsumenter, producenter, med egen arbetsinsats eller genom att använda sig av föreningens tjänster. Behöver ni veta mer eller testa om det är rätt form för er så kan ni få värdefulla råd beträffande stadgar och juridiska spörsmål från Coompanion. Det finns kontaktpersoner över stora delar av landet (www.coompanion.se).

För att en ekonomisk förening ska anses bildad ska den registreras hos Bolagsverket. Det gör ni enklast via verkets hemsida (www.bolagsverket.se). Vill ni se konkreta exempel på hur stadgar kan se ut så finns exempel på Bolagsverkets hemsida. På både Skatteverkets och Bolagsverkets hemsidor kan ni läsa mer om hur ni startar, driver och avvecklar ekonomiska föreningar.

ANDRA FORMER FÖR ORGANISERING

Ska ni driva och utveckla verksamheter som kräver stora investeringar, läs mer i avsnittet Finansiering. Läs mer om andra organisationsformer i ”Nya handboken i lokal finansiering”, som finns i den digitala bokhyllan på www.belasverige.se.

GÖR EN LOKAL UTVECKLINGSPLAN.

Nu har ni kommit igång med arbetet. Ni har konkretiserat visionen och gjort en inventering. Några grupper jobbar vidare med de högst prioriterade frågorna. Och ni har organiserat arbetet utifrån era behov. Men känns det spretigt? Är det omständligt att beskriva vad ni vill och vad ni gör? När ni ska berätta vad ni gör i bygden och i kontakter med kommunens representanter? Då är det dags att samla och konkretisera det ni vill i er bygd i en lokal utvecklingsplan.

VARFÖR LOKAL UTVECKLINGSPLAN?

Ett motiv är redan nämnt – en lokal utvecklingsplan gör att det blir tydligt för alla vad ni vill med den lokala utvecklingen. Ur demokratisk synpunkt är det viktigt att många är med i processen att ta fram planen. För att dra åt samma håll måste det finnas en gemensam vision.

Vill bygderörelsen vara planeringsnivån under kommunen och påverka den kommunala planeringen, måste bygden leverera en gemensam plan.

EN DEL I PLANERINGSPROCESSEN

Ett verkligt inflytande över den lokala utvecklingen får grupperna den dag de blir en del i den kommunala planeringsprocessen och remissinstans i frågor som rör bygdernas utveckling. Det gäller att få kommunerna att se värdet av en aktiv dialog med grupper som representerar lokalbefolkningen kring frågor som rör kommunens framtida utveckling, allt från fysisk planering till näringslivsutveckling, turism och service. Landsbygdsnätverket har tagit fram en

film handlar om värdet av att ta tillvara den lokala kraften och människors engagemang. Filmen finns på Landsbygdsnätverkets Youtubesida.

Under årens lopp har många demokratiprojekt och försök med lokalt självstyre gjorts och det går att läsa om olika modeller för inflytande på Hela Sverige ska levas hemsida. Dels under fliken Vad vi gör/Prioriterade frågor/Lokalt inflytande, dels i skriften ”Den första samhällsnivån” som kan laddas ner från den digitala bokhyllan på Hela Sverige ska levas hemsida.

Betydelsen av att involvera civilsamhället i samhällsutvecklingen har lyfts fram i Överenskommelsen från 2008. Överenskommelsen är en ömsesidig avsiktsförklaring mellan idéburna organisationer, regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting. Det kan vara på sin plats att hänvisa till Överenskommelsen om ni behöver hävda er roll i samhällsutvecklingen. Läs mer på Överenskommelsens hemsida (www.overenskommelsen.se).

HUR GÖR VI EN LOKAL UTVECKLINGSPLAN?

På Hela Sverige ska levas hemsida finns flera exempel från andra bygder som redan gjort en plan. Läs under rubriken ”Lokalt inflytande” på www.helasverige.se. Där ser man att planerna kan se väldigt olika ut. Man kan hämta inspiration från andra, men planen måste alltid utformas från de egna förutsättningarna. I Hela Sverige ska levas digitala bokhylla finns även det tidigare nämnda planverktyget Landsbygd 2.0, som kan vara ett roligt sätt att göra en lokal utvecklingsplan på. Där finns också ett enkelt planeringsverktyg, kallat ”Lokal utvecklingsplanering” där det tipsas om olika steg i planeringen.

Om ni tar planeringsverktyget till hjälp ska ni se att ni redan klarat av en hel del om ni följt de olika avsnitten i den här handboken. När ni ska arbeta med att konkretisera utvecklingsplanen – försök gärna få med ännu fler i arbetet. Ju fler som känner sig delaktiga, ju lättare kommer det att bli att jobba med genomförandefasen.

STEGEN I DEN LOKALA UTVECKLINGSPLANEN

Om ni följer stegen i det enkla planeringsverktyget så ska ni inleda med att beskriva ”Nuvarande situation” och sedan gå till ”Önskad situation”. Ordningen är inte det viktiga – tycker ni det är mer stimulerande att starta med den önskade situationen så plockar ni fram materialet från den första träffen kring visioner. Har ni ritat så sätt in bilden och beskriv sedan målände vad det är ni ska uppnå och när det ska vara gjort.

Mycket i ”Nuvarande situation” bör ni ha fått fram i den gjorda Inventeringen. Känner ni att ni behöver komplettera beskrivningen med till exempel en lokal ekonomisk analys eller något annat så ta den tiden på er att göra ett grundligt arbete. Titta på frågorna i planeringsverktyget och komplettera.

Följer ni planeringsverktyget så är nästa steg ”Utvecklingsplan/mål” där ni ska binda ihop visionen med konkreta mål, titta på hinder, ansvar och prioriteringar. Följ frågorna i verktyget och konkretisera planen. En liten komihåg-ramsa för att få med alla delar är S-M-A-R-T-U, där bokstäverna står för följande:

S= syfte

M= mål

A= aktiviteter

R= resurser

T= tid

U= utvärdering

Och målen ska sedan vara SMARTa, det vill säga Specifika, Mätbara, Acceptorade, Relevanta och Tidsbestämda. Kan vara bra att ha i bakhuvudet, att formulera mål är inte alltid lätt!

Nästa steg i planeringsverktyget är ”Genomför”. Alltså att gå från ord till handling och beskriva hur ni ska nå målen. Följ frågorna i verktyget och jobba med åtgärder för att nå målen. Ni kan också bläddra fram till kapitlet ”Förverkliga idéerna”, där ni får tips om hur andra gått till väga för att genomföra en rad konkreta projekt. Det är onödigt att uppfinna hjulet en gång till om ni kan dra lärdom av andras arbete.

FÖRVERKLIGA IDÉERNA.

Nu är det dags att vara konkret! Har ni följt stegen i handboken har ni redan en eller flera arbetsgrupper på gång och har ni gjort en lokal utvecklingsplan har ni också diskuterat vilka åtgärder som ska till för att förverkliga målen. Eller också arbetar ni fortfarande med er utvecklingsplan och använder er av andras erfarenheter i det arbetet. För här finns det exempel att ösa ur! Ta också reda på om det finns andra utvecklingsgrupper i er närhet som håller på med liknande projekt som ni gör och kontakta dem. Ni kan lära av dem och i bästa fall kan ni samverka för att få större effekt av ert arbete.

SMÅTT OCH STORT

Det finns hur många exempel på utvecklingsarbete som helst, alltifrån relativt hanterbara projekt som att rusta upp samlingslokalerna till att bygga vindkraft eller ställa om hela samhället. Att ställa om samhället i mer hållbar riktning är kanske den största utmaningen – och helt nödvändig! På omställningsnätverkets hemsida (www.omställning.net) finns många tips och på Hela Sverige ska levas hemsida finns ett par omställningsskrifter att ladda ner från den digitala bokhyllan.

För er som vill investera i förnybar elproduktion finns också information om andelsföreningar och andelsägd vindkraft på Sveriges Vindkraftskooperativ Ekonomisk Förenings, SVEF, hemsida (www.svef.nu).

Är det någon som behöver handfasta tips kring vad man ska tänka på då man startar företag rekommenderas hemsidan Verksamt (www.verksamt.se).

LÄR AV ANDRA

Ett enkelt sätt att ta del av andra utvecklingsgruppers erfarenheter är att gå in på Bygdebanken (nås via Hela Sverige ska levas hemsida) och leta rätt på den verksamhet som ligger närmast det ni planerar. Det kommer garanterat upp ett helt gäng med lokala grupper som jobbat med just det ni efterfrågar. Presentationen är kortfattad i bygdebanken, men söker ni till exempel på skola så kan ni se om gruppen ifråga driver en skola, ordnar studiebesök för skolan eller har samlingslokaler i skolan. Vill ni veta mer får ni gå på de kontaktuppgifter som finns i bygdebanken. Det är en oändlig källa att ösa ur. Ni kan också gå in under rubriken ”Våra länsavdelningar” och leta upp ert eget län. De kontaktpersoner ni finner där kan säkert besöka er utvecklingsgrupp och bistå med tips och råd kring hur ni kan jobba vidare.

Under rubriken Inspiration på Landsbygdsnätverkets hemsida (www.landsbygdsnatverket.se) finns en hel del att hämta. Bland annat intervjuer med de som nominerats till Ullbaggen – Landsbygdsnätverkets utnämning till bästa landsbygdsatsningar, med mera.

KONTAKTER MED POLITIKER OCH MYNDIGHETER

Om inte förr, så kommer ni i det här steget att märka hur beroende ni är av andra samhällsaktörer. Ska ni jobba med skola eller äldreomsorg blir kontakter med kommunens ansvariga för respektive område nödvändiga. Ska ni jobba med kollektivtrafiken är kontakter med länsstrafiken ett måste. Ni kommer också att stöta på frågor där nationell lagstiftning eller tillämpning är hinder för lokal utveckling.

Då kan det vara nödvändigt att kontakta en riksdagsledamot från länet, eller från ett parti som driver frågan, och försöka få hjälp att ändra regelverket. Har ni tidigare jobbat med att informera politiker och tjänstemän, inte minst i kommunen, kan ni ha glädje och nytta av det i det här skedet, så inte ert arbete kommer som en total överraskning för berörda parter.

PARTNERSKAP

Stöter ni på motstånd då ni vill vara med och påverka utvecklingen så läs på om samhällets intentioner att involvera civilsamhället. Förutom den tidigare nämnda Överenskommelsen så har vi Leader som många har erfarenhet av och som står för ett uttalat partnerskap. Jordbruksverket talar under programperioden 2014-2020 om Lokalt ledd utveckling genom leadermetoden. På verkets hemsida kan man läsa ”Lokalt ledd utveckling genom leadermetoden innebär att kunna engagera sig i utvecklingen av sin bygd och kunna få stöd för sina utvecklingsprojekt” (www.jordbruksverket.se). Det är ingen tvekan om att ni är rätt ute om ni vill vara planeringsnivån under kommunen!

”Det är ingen tvekan om att ni är rätt ute om ni vill vara planeringsnivån under kommunen”

FINANSIERING.

Många lokala utvecklingsgrupper lägger ner orimligt mycket tid på att leta bidragsgivare och hitta sätt att finansiera utvecklingen i sina bygder. Mycket erfarenhet finns redan på det här området och här redovisas några sätt att gå till väga.

Vart ni ska vända er beror på var i utvecklingsprocessen er grupp befinner sig och beroende på vad som ska göras. En nybildad grupp, som håller på med mobilisering och idéutveckling, kan klara sig på ganska blygsamma summor. Ett tips är att kontakta ett lokalt studieförbund och i samarbete med det lägga upp träffarna som studiecirkel. Det kan ge de smörjmedel som behövs för att kunna annonsera, hyra lokal och andra mindre kostnader inledningsvis.

SAMHÄLLSSERVICE OCH PROJEKT

Då ni kommit längre i arbetet och har en projekttid kan det vara dags söka pengar. Var ni ska söka beror på vad som ska göras. Alla kommuner stöttar sin föreningsverksamhet, men regelverket ser lite olika ut och det rör sig inte om några stora pengar. Alla verkar ge stöd till barn- och ungdomsverksamhet (7–25 år) och till idrottsanläggningar, men gå in på kommunens hemsida och se efter vad just er kommun ger stöd till. Eller kontakta någon ni känner på kommunen eller den person som handlägger föreningsbidragen.

Ska ni ta över och driva barnomsorg, en friskola eller vårdboende för äldre där kommunen köper upp tjänsten är det verksamheter som kommunen har ansvar för och ska finansiera, så där krävs ett nära samarbete med er kommun.

Många utvecklingsgrupper tar över kommunens nedlagda lokaler. Där gäller det förstås att få ett bra avtal med kommunen både beträffande köpeskilling och framtida drift. Sedan finns det medel att söka både för investeringar och för att bedriva verksamhet. Boverket ger bidrag

till investeringar för allmänna samlingslokaler riktad till alla åldrar (www.boverket.se skriv samlingslokaler i sökrutan). Från Allmänna arvsfonden kan man söka investeringsbidrag om man tänker bedriva utvecklande och nyskapande verksamhet för barn och ungdom (www.arvsfonden.se). Både Boverket och Arvsfonden ger stöd till utvecklingsprojekt riktade till barn och unga. Ett krav är att lokalerna ska vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor kan man söka medel till både projekt och till organisationers basverksamhet (www.mucf.se).

FONDER OCH STIFTELSE

Det finns en uppsjö av fonder och stiftelser i landet med pengar för specifika ändamål. Förutom på Arvsfondens hemsida, där de samlat information också om andra fonder och stiftelser, har länsstyrelserna en gemensam hemsida där ni kan se vilka stiftelser som är aktuella för er. Det kan vara värt att lägga ett antal timmar på att gå igenom om det finns någon som passar. Lagg däremot inte ner kraft på ansökningar om inte er verksamhet stämmer med fondens ändamål och målgrupper – det är bortslösad tid (www.arvsfonden.se samt www.stiftelser.lst.se). Utvecklingsgrupperna i norra Sverige kan söka bygdemedel till investeringar som främjar näringsliv eller service i bygderna. Läs mer på er länsstyrelses hemsida (www.lansstyrelsen.se/aktuellt/lan).

LOKALT LEDD UTVECKLING, FINANSIERING GENOM FYRA FONDER

I programperioden 2014–2020 är det möjligt att få finansiering för att jobba med lokalt ledd utveckling genom leadermetoden inom de fyra fonderna landsbygdsfonden, havs- och fiskerifonden, regionalfonden och socialfonden.

Innan ni börjar leta efter finansiering, bör ni ta reda vilka av de fyra strukturfonderna som är tillgängliga i ert Leaderområde, samt vilka utvecklingsstrategier som ert Leaderområde har. För att få pengar till ert projekt, måste det harmonisera med ert Leaderområdes prioriteringar.

Hemsidan www.eufonder.se är en gemensam webbplats för alla de europeiska struktur- och investeringsfonderna. Via www.eufonder.se går det att hitta stöd och ersättningar som finansieras med hjälp av de olika fonderna. Där finns information om fondernas program, hur fonderna skiljer sig åt och hur de kompletterar varandra.

CROWDFUNDING/GRÄSROTSFINANSIERING

Crowdfunding eller gräsrotsfinansiering är ett digitalt sätt att samla in pengar från många personer som stödjer ens idé – utifrån principen ”många bäckar små blir till en å”. Om man samlar in andra resurser än pengar kallas det crowdsourcing och om det handlar om aktiekapital, crowdequity.

Principen är att en förening marknadsför något de vill genomföra på en hemsida. De som gillar projektet kan donera pengar direkt på hemsidan, och får ofta någon form av motprestation från de som vill genomföra projektet (till exempel en VIP-inbjudan till lanseringen).

Några av de större plattformarna är Kickstarter och Funded by me. De tar betalt i form av procent av det insamlade beloppet. En plattform som inte tar betalt är Crowdculture. Crowdculture samarbetar med regioner som använder deras plattform för att kulturutövare ska kunna samla in medfinansiering till projekt när de söker kulturbidrag från regionen. Crowdculture är dock öppen för vem som helst att använda.

LÅNGSIKTIGT UTVECKLINGARBETE

Att söka projektstöd tar mycket tid och kraft, men kan ändå vara ett bra sätt att komma igång. De flesta projektstöd är på ett år, i bästa fall ett par tre. Vill man sedan att projektet ska leva vidare måste man finna egna långsiktiga lösningar. En del utvecklingsprojekt ryms inte inom ramen för några bidrag och finansieringen måste lösas från start.

Vi vet också att det är svårt för många landsbygdsföretag att få lån och detsamma gäller till bostadsbyggande i alla former. Är det sedan ett företag som ägs och drivs gemensamt i byn är det praktiskt taget omöjligt att få lån i de stora bankerna. Det är relativt vanligt ute i byarna att samlas kring finansiering av enskilda projekt, som affären, macken, fibrer osv. En större utmaning är att bygga upp lokalt riskkapital som kan användas för lokal utveckling i olika former. Det är ingen lätt utmaning, men det finns många goda exempel att lära av. I häftet ”Lokal finansiering – så gjorde vi” berättar elva bygder om hur de samlat investeringskapital och i ”Nya handboken i lokal finansiering” finns tips på tillvägagångssätt. Båda finns på Hela Sverige ska levas hemsida (www.helasverige.se).

LOKALT KAPITAL

En första viktig insikt är att det finns kapital lokalt! Varje invånare i Sverige har i genomsnitt över 100 000 kronor på ett bankkonto, de flesta till minimal ränta på någon av de fyra storbankerna. Om bara 10 procent av dessa sparpengar kunde organiseras i lokala sparformer och användas lokalt skulle 100 miljarder göras tillgängliga för lokal utveckling, enligt ”Nya handboken i lokal finansiering.”

Hur ser det ut i er bygd? Vilka ekonomiska resurser finns där? Hur stora är de samlade intäkterna i ditt område? Hur stora är de samlade utgifterna i ditt område? Vad konsumeras av varor och tjänster? Hur mycket av konsumtionen sker inom området och hur mycket läcker ut?

På vilka områden finns det utrymme för att stärka den lokala självförsörjningen? Med hjälp av Lokal ekonomisk analys, Lea, kan man inom ett begränsat geografiskt område ta fram svaren på dessa och andra frågor. Studiematerialet Lea bygger till stor del på statistikuppgifter, de flesta från Statistiska Centralbyrån, SCB, tillsammans med en analys av uppgifterna. Till Lea finns också en intressant beräknings- och analysmodell. Har ni inte tidigare gjort en lokalekonomisk analys är det lämpligt att göra det nu. Lea hittar ni på Fria metoders hemsida (www.fria-metoder.se). Där finns även en ”grön” Lea, alltså kompletterad med ett hållbarhetsperspektiv.

MODELLER FÖR LOKAL FINANSIERING

Ta hjälp av de erfarenheter som finns. I praktiken har olika modeller för lokal finansiering växt fram, modeller som ses som komplement eller alternativ till banklån och offentliga bidrag. Att spara och låna lokalt eller köpa aktier och andelar i lokala utvecklingsbolag är några sätt att skapa lokala kretslopp av de pengar som redan finns hos bygdens folk. Läs om elva bygder som samlar investeringskapital för att förverkliga sina idéer i den ovan nämnda ”Lokal finansiering – så gjorde vi”.

Vad passar just er bygd bäst? En ekonomisk förening, ett aktiebolag, en fond eller ett investmentbolag? För att just er bygd ska finna det bästa sättet att jobba med lokal kapitalbildning kan ni ta ”Nya handboken i lokal finansiering” till er hjälp. I denna finns ett stort antal associationsformer och organisationsmodeller presenterade, med hänvisningar till användbara källor. Gå igenom de olika sätten att gå vidare och välj den modell/associationsform som passar bäst.

Det har sagts tidigare att det är svårt för aktörer inom den sociala ekonomin* att få lån i storbankerna. Att starta en egen bank kräver mycket kapital, men i ”Nya handboken i lokal finansiering” beskrivs vad som krävs. Där presenteras också medlemsbankerna JAK och Ekobanken och villkoren för att få låna där. Sparkassor och sparbanker, som brukar vara mer intresserade av lokal utveckling, presenteras också.

MIKROFONDEN/LOKALEKONOMIDAGARNA

För att underlätta för aktörer inom den sociala ekonomin och landsbygdsutvecklare att få lån driver Coompanion, Ekobanken, Jak Medlemsbank och Hela Sverige ska leva Mikrofonden Sverige. Mikrofonden Sverige är ett nationellt nav för de regionala mikrofonderna, som erbjuder säkerhet/garanti/borgen för banklån, ägarkapital, med mera. För närvarande finns

ett tiotal regionala mikrofondar. Gå in på hemsidan www.mikrofond.se för att se om det finns en regional mikrofond som täcker ditt område och få kontaktuppgifter.

Lokalekonomidagarna är ett forum och en mötesplats som arrangeras varje år inom lokal ekonomi och lokal finansiering. Här möts forskare, praktiker, politiker, tjänstemän, företagare och andra för att utbyta kunskap, idéer och erfarenheter. Det är ett inspirerande forum och är du intresserad av frågorna, rekommenderar vi dig att delta. Lokalekonomidagarna arrangerar också seminarier på nätet som man kan delta i oberoende av plats. Läs mer om mötesplatsen och webinarier på hemsidan www.lokalekonomidagarna.se

* Den sociala ekonomin omfattar verksamheter som har allmännyttan eller medlemsnytta, inte vinstintresse, som främsta drivkraft. Det skiljer den från exempelvis privatföretagens verksamheter. Den sociala ekonomin kan ses som det arbete som sker inom den ideella sektorn i ekonomiska föreningar och kooperativ och som alltså är varken privat eller offentlig.

SYNAS & HÖRAS.

Alla som håller på med lokalt utvecklingsarbete vill att platsen de bor på ska bli känd som en attraktiv plats att leva på. De som redan bor där vill känna stolthet för sin bygd men också locka nya att bosätta sig där. Och så vill man förstås att det arbete som görs ska få uppmärksamhet. Att få en plats att sticka ut och synas i dagens mediabrus kräver ett systematiskt arbete och att det finns något att erbjuda.

SKAPA IDENTITET OCH STOLTHET

Vad är det som gör er bygd unik eller intressant? Har ni någon historisk person, en känd konstnär eller författare, ett företag eller specifik händelse som kan sätta er plats på kartan? Vadstena är en liten stad, men genom den heliga Birgitta och Vadstena kloster är platsen känd för många. Selma Lagerlöf är född på Mårbacka i Östra Ämtervik men hela kommunen använder Selma och berättandet i marknadsföringen av "Sagolika Sunne". Älmhult är för evigt förknippat med och känt genom IKEA. Musikfestivaler, konstrundor och dansbandsveckor har satt många mindre platser på kartan. Övertorneå lyckades få plats i TV:s nyhets-sändningar genom att ge nyfödda ett blöjpaket, men händelsen får nog mer ses som en smart PR-kupp än ett långsiktigt identitetsbyggande. Platser som skapat sin identitet och ryktbarhet ur ingenting, eller ur kyla och mörker, tillhör de skickligaste marknadsförarna. I denna grupp har vi Jukkasjärvi som varje år bygger upp ishotellet och Rovaniemi, som lockar turister att se "Blå timmen", det vill säga midvintermörket. Har ni inget speciellt som sticker ut i er bygd så kanske ni kan plocka något ur visionen att lyfta fram. Ett tydligt och gemensamt mål kan skapa er bygds identitet.

BERÄTTA VAD NI GÖR

För att hålla intresset för ert arbete vid liv måste ni hela tiden berätta vad ni gör, både inåt i byn och utåt. Hela Sverige ska levas länsavdelning i Kalmar län har tillsammans med sina samarbetspartners gett ut ett litet häfte ”Landsbygdens lilla gröna” som innehåller många enkla tips kring hur ni kan synas utåt och hur ni jobbar med media. Den finns att ladda ner från den digitala bokhyllan på Hela Sverige ska levas hemsida, www.belasverige.se.

Det bästa sättet att nå ut med ett budskap är otvivelaktigt personliga kontakter, så använd alla tillfällen att berätta vad ni gör. Ni kan inte nå alla, men ett enkelt sätt att snabbt nå ut till många är att använda sociala medier: Facebook, Twitter och Instagram. Se till att skapa en bra hemsida som ni håller aktuell, men som inte behöver justeras dagligen. Om ni i styrelsen/arbetsgruppen inte själva behärskar konsten att använda sociala medier, knyt till er någon som kan. Är ni tvärtom fenor på sociala medier så tänk på att inte alla använder dem. Fortfarande behövs information i skrift. Ett enkelt nyhetsbrev som kommer ut med jämna mellanrum kan vara ett bra komplement.

SOCIALA MEDIER

I användning av alla typer av medier gäller det att ställa sig frågan ”Vad vill vi förmedla och till vem? Är det alla i kommunen, de boende i bygden eller är det personer med inflytande? Vi måste också fråga oss vilket budskap vi vill nå ut med. Det gäller också i sociala medier som Facebook, Twitter och Instagram. Viktigt är också att sätta en lagom ambitionsnivå. Att vara aktiv på sociala medier kräver tid och intresse. Fundera därför på vilka medier ni tycker är roligast och passar er verksamhet bäst. Om ni fotograferar mycket kanske Instagram ska bli ert val.

Se till att interagera. Publicera inte bara ert eget material utan se till att gilla och dela andras inlägg i lika stor utsträckning som ni själva vill bli gillade och delade. Följ personer och organisationer som intresserar er, som jobbar med liknande frågor som ni och som ni kan lära av.

Se till att svara om andra kommenterar era inlägg. Använd er av # – hashtags, som till exempel #enbonde, #landsbygd, #möte, #engagemang eller liknande och koppla samman er med olika kanaler.

Se till att ha koll på vad som händer inom det område ni är intresserade av och vad som händer i ert område/region. Skapa grupper/sidor för er ort och uppmana alla som har intresse att ta bilder och publicera på sina Instagramkonton eller liknande.

Uppmärksamma offentliga personer som politiker och personer inom intresseorganisationer, på vad ni gör. Det här är ett bra sätt att väcka intresse för ert arbete och att se till att det sprids till fler. Det ger andra möjlighet att kopiera era goda idéer och ni kan bli ett gott exempel för andra samtidigt som er bygd gör sig ett namn.

MEDIKONTAKTER

Börja med att skapa ett bra register över läns- och lokaltidningar, radio och TV. Ta reda på vilka som bevakar ert område både geografiskt och ämnesmässigt och se till att deras adresser finns med i ert register. Har ni personliga kontakter så använd er av dem. Bjud in media till intressanta arrangemang. Har ni gjort något extra intressant så ring upp er kontaktperson och berätta vad ni gjort. Det är inte alltid journalisterna har tid att prata, men det är ett sätt att börja bygga personliga relationer. Och var uthålliga! Det är inte säkert att er presskontakt ger resultat varken vid första eller andra försöket, men mata på med ett tydligt budskap och håll er till samma kontakter i stället för att skicka åt alla håll.

Lär er att skriva pressmeddelanden. Ni måste fånga intresset redan i rubriken och ingressen. Medierna får hur mycket material som helst på en dag – det ni har att säga måste fånga intresset direkt.

Upprepa gärna ert budskap. Har ni satt upp som mål att er vackra bygd ska bli Vänerns Costa

del Sol och ha 5 000 gästnätter år 2020 går ni ut och berättar det i ett pressmeddelande. I ert nästa pressmeddelande berättar ni att nu har ni tagit ett steg närmare målet Vänerns Costa del Sol genom att ni projekterat två nyanlända i instegsjobb som ska röja sly runt stranden och att ni ordnat en långsiktig lösning för öppet landskap genom att bönderna i området låter sina kvigor beta på strandängarna. I det tredje pressmeddelandet bjuder ni in pressen till invigningen av Vänerns Costa del Sol då landshövdningen medverkar och klipper banden. Hänvisa gärna till hemsidan där såväl media som allmänheten kan följa arbetet och ta del av bilder.

Har någon av er lätt för att skriva och tycker det är roligt så kan ni skriva färdiga artiklar kring intressanta frågor i ert närområde och försöka få in i lokaltidningarna. Många lokaltidningar har bara en reporter så ibland kan i princip färdigskrivna artiklar få stort genomslag. Tidningen vill lyfta fram intressanta, lokala händelser. Fundera på vad ni vill säga, vad som är nytt och intressant? Och vem ska säga det? Har ni någon person som brukar figurera i tidningen? Ibland kan det vara bra att använda någon som redan är känd – gör då det. Ibland kan det vara bättre att lyfta fram någon annan och visa på bredd i engagemanget.

I ”Landsbygdens lilla gröna” finns flera tips hur ni kan skriva för att fånga uppmärksamhet.

Blir ni uppringd av en reporter och känner er överraskade eller oförberedda så be att få ringa tillbaka om en stund. Fundera på vad ni vill säga, skriv ner det ni vill säga och ta er eventuellt tid att bolla med någon annan i gruppen vad det är ni vill ha fram innan ni ringer tillbaka.

POLITIKER & MYNDIGHETSPERSONER

Se till att informera politiker och strategiska myndighetspersoner om vad ni håller på med. Känner ni lokalpolitiker från de olika partierna kan ni förse dem med information. Annars kan ni se till att partiernas gruppleddare i fullmäktige finns med i ert mediaregister. Fundera också på vilka tjänstemän i kommunen ni vill hålla informerade. Landsbygdsrådgivaren är given om det finns en sådan. Beroende på vad ni jobbar med för projekt så berörs olika tjänstemän. Ta reda på ansvarsområdena i din kommun och ta med berörda i ert register.

FÖLJA UPP & UTVÄRDERA.

Då man håller på med utvecklingsarbete är det lätt att fokusera på allt som ska göras. Att stirra sig blind på alla måsten. Och så glömmer man att se allt som blivit gjort. För att ni som är aktiva ska orka och tycka det är roligt och meningsfullt och för att kommunicera vad ni gör till omgivningen är det viktigt att stanna upp och se vad som hänt.

Börja era möten med att summera vad som hänt sedan sist och gläd er åt det som blivit gjort. Använd till exempel hemsidan för att dokumentera det som gjorts och komplettera gärna med bilder om det är lämpligt. Använd sociala medier för att kommunicera utåt vad som hänt. Nyhetsbrev som nämnts tidigare kan också vara ett bra sätt att följa upp verksamheten. Använder ni hemsidan aktivt under året har ni också en bra grund till den kommande verksamhetsberättelsen.

UTVÄRDERA ARBETET

Allt utvecklingsarbete bygger på att man lär av erfarenheterna och förfinar sitt arbete. Det är viktigt att regelbundet stanna upp och granska sitt arbete och eventuellt göra justeringar. En utvärdering kan vara nästan vad som helst, allt från en enkel avstämning till en flera hundra sidor lång promemoria där samhällsekonomiska konsekvenser analyseras. På Föreningsresursens hemsida presenteras olika utvärderingsmetoder som den intresserade kan ta del av (www.foreningsresursen.fi).

I bästa fall har ni, då ni gjorde er utvecklingsplan eller formulerade en projektidé, angett hur ni tänker utvärdera ert arbete. Ni har i lokala utvecklingsplanen angett att ni ska utvärdera planen en gång i halvåret och ni gör det i förhållande till målen. Eller ni har gjort er projekt-

plan enligt SMARTU modellen och angett att ni utvärderar mot projektplanens olika delar. Då får ni ställa er den första frågan: jobbar vi i enlighet med projektets Syfte? Sedan ställer ni frågan: jobbar vi mot de uppsatta Målen? Ju tydligare målen är formulerade, ju lättare är det att mäta resultatet. Gör ni utvärderingen i ett tidigt skede kanske ni får formulera frågan om ni är på väg mot målen, det vill säga styr i rätt riktning. Sen tittar ni på Aktiviteterna. Leder de aktiviteter ni genomfört mot målen eller är ni ute och gör piruetter åt alla håll? Det är inte ovanligt att man under resans gång ser en massa saker som behöver göras och så springer man på alla bollar. Säkert en bra sak för bygden, men det är inget som leder fram till målet.

Och är det viktigt, då gäller det att inte tappa fokus.

Resurserna – har ni lyckats skrapa ihop de resurser ni anser er behöva och använder ni dem på det sätt som var tänkt? Eller håller de mänskliga resurserna på med lite andra saker? Tiden – håller ni tidsramarna eller behöver de revideras? Det är inte särskilt ovanligt att man är tidsoptimist och behöver justera tidsramarna.

Har ni kommit en bit i ert arbete ser ni kanske att några av målen i utvecklingsplanen är förverkligade. Då får de flytta in under rubriken ”Nuvarande situation” och vara en del av beskrivningen av vad ni har i bygden. Samtidigt kan det ge utrymme för nya mål. Genom kontinuerlig Utvärdering blir den lokala utvecklingsplanen ett levande och aktuellt dokument för att styra utvecklingen på platsen där ni bor.

EXTERN UTVÄRDERING

Det här är enkla sätt att utvärdera och styra upp arbetet under projektets gång eller i arbetet med att förverkliga utvecklingsplanen. Håller ni på med riktigt stora projekt som ska redovisas till bidragsgivande myndigheter eller har ni till exempel startat ett utvecklingsbolag för nyföretagande med stora summor inblandade, kan ni behöva hjälp utifrån med utvärderingen. Om ni anlitar en professionell utvärderare får ni vara beredda på att det kostar en del så det får ni ta med från början i kalkylen. Ni kan också kontakta närmsta högskola/universitet och undersöka om ert utvecklingsområde ligger inom ramen för de utbildningar som ges. Ofta söker studenter efter bra uppsatsämnen. Men bered er på att uppsatsen ska innehålla en bred teoretisk överbyggnad och att en utvärdering rakt upp och ner inte är nog för ett akademiskt arbete.

SLUTREFLEKTIONER

Alla ni som jobbar för era bygders utveckling gör ett lysande arbete. Det kräver både kreativitet och uthållighet. Det är inget lätt arbete, men det går. Det visar de fantastiska berättelserna från landets olika delar som ni kan ta del av på Hela Sverige ska levas hemsida och i alla intressanta skrifter. Den här handboken vill ge er redskap i ert praktiska arbete. Nycklarna till ett framgångsrikt lokalt arbete kan sammanfattas med följande ord: förankra och mobilisera för att få med många i arbetet, tydliggör idéerna och ta vara på de resurser ni har, organisera och håll ihop arbetet på ett klokt sätt, skapa kanaler för ett gott samarbete med beslutsfattare på olika nivåer och se till att finansiera verksamheten långsiktigt så att bidragsberoendet minskar. Lyckas ni med detta har ni alla förutsättningar att få en positiv utveckling i er bygd.

STUDIEFÖRBUNDEN, EN RESURS.

Funderar ni på hur ni ska komma igång med arbetet för att utveckla er bygd? Ett sätt är att starta en studiecirkel tillsammans med ett studieförbund. De första förberedande arbetsträffarna som föreslås i det här materialet kan mycket väl läggas upp som en cirkel. De större träffarna kan arrangeras som kulturarrangemang. Ta kontakt med ett studieförbund och lägg upp arbetet tillsammans.

Hela Sverige ska leva har tre studieförbund som medlemmar, Arbetarnas Bildningsförbund, ABF, Studieförbundet Vuxenskolan och Studieförbundet, som alla är beredda att på olika sätt hjälpa till i arbetet. Kontaktar man något av dem så erbjuder de hjälp, support och även visst ekonomiskt stöd för exempelvis lokalhyror eller studiematerial.

Studieförbunden finns ofta på plats i lokalsamhället, antingen via egna kontor eller i nära samarbete med någon medlemsorganisation. Undersök om övriga medlemsorganisationer också vill vara med som en resurs i ert arbete med lokal mobilisering.

Studieförbunden har ett demokratiuppdrag som gör att de är bra på att hjälpa till med föreningsarbetet. De har tillgång till digitala lärplattformar som gör mötena platsoberoende, de har färdiga metoder och koncept som kan anpassas och användas.

På en del ställen finns processledare och har ni tur kanske någon redan behärskar metoderna som finns beskrivna i det här studiematerialet och som kan vara bra att ta till hjälp. Studieförbunden har också ledarutbildningar för dig som är cirkelledare och återkommande funktionärsutbildningar för personer som vill engagera sig i styrelsearbetet. Det kan exempelvis vara utbildningar för den som blir vald till kassör eller ordförande i en förening.

Har ni redan upparbetade kontakter med ett studieförbund är det naturligt att fortsätta samarbetet. Annars kan ni gå in på studieförbundens hemsidor och ta reda på vilka som är aktivast på den ort där du bor.

Vi hoppas ni kan skapa ett nära och gott samarbete med studieförbunden.

Lycka till i arbetet!

ADRESSER TILL STUDIEFÖRBUNDEN:

- » Arbetarnas Bildningsförbund: abf.se
- » Studieförbundet Vuxenskolan: sv.se
- » Studieförbundet: studieforamjandet.se

**HELA
SVERIGE.**

*Hela Sverige
ska leva!*

HELA SVERIGE SKA LEVA

WWW.HELASVERIGE.SE

TELEFON: 010-489 13 50

E-POST: INFO@HELASVERIGE.SE

